

Almanya Nasıl Vatan Oldu?

Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı

—
Araştırma
İnceleme
—

ÖZCAN MUTLU

Teşekkür

Genç bir duvarcı ustası olarak uzak “Almanya”ya gitmek üzere yola çıkan, böylece Almanya’daki yeni hayatımızın temelini atan ve biz iyi olalım diye ömrü boyunca çalışmış olan dedem Hasan Mutlu’ya; bizi ninnileriyle büyüten ve Nei diye çağırdığımız tonton nenem Güleser’e; her zaman yanımda olan annem Yeter ve babam Ali’ye; fırtınalı günlerimde daima sığındığım bir liman olan eşim Sevim’e; bana hep güç ve ilham veren çocuklarım Ozan ve Ceren’e; kardeşlerim Yüksel, Kezban, Özkan ve Neşe’ye; 60’lı yıllardan beri misafir işçi olarak gittikleri Almanya’yı bütün aksiliklere rağmen yeni vatan haline getiren tüm isimsiz kadın ve erkek kahramanlara...

– Özcan Mutlu

Almanya Nasıl Vatan Oldu?

Türkiye-Almanya
İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı

Özcan Mutlu

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

ALMANYA NASIL VATAN OLDU?

Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı

Orijinal adı: Wie Deutschland zur Heimat wurde
60 Jahre Deutsch-Türkisches Anwerbeabkommen

Yazan ve yayıma hazırlayan: Özcan Mutlu

Editör: Necla Feroğlu

Almanca aslından çevirenler: Çağlar Tanyeri, Hulki Demirel

Türkçe yayın hakları: Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu kitap Mercator Vakfı'nın desteği ve kitabın telif haklarına sahip © CORRECTIV - Recherchen für die Gesellschaft yayınevinin (Huyssenallee 11, D-45128 Essen) işbirliğiyle basılmıştır.

Kitabın telif geliri, yazar tarafından Aydın Doğan Vakfı'nın Güçlü Kızlar Güçlü Yarınlar Eğitim Projesi'ne bağlanacaktır.

1. baskı / Mart 2022

2. baskı / Aralık 2023 / ISBN 978-625-6570-62-7

Her 2000 adet bir baskı olarak kabul edilmektedir.

Sertifika no: 44919

Kapak uygulama: Gökçen Yanlı Atmaca

Fotoğraflar: Sayfa 8, Steffen Kugler (Bundesregierung); sayfa 12, Wolfgang Borrs; sayfa 24 ve 32, BioNTech SE; sayfa 186, Dilan Bozyel; sayfa 200 Jessica Heyungs; sayfa 234, Murat Arık.

Bunlar dışındaki tüm fotoğraflar Ivo Mayr tarafından çekilmiştir.

Kapak Görseli: Werner Otto / picture alliance / United Archives

Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

İçindekiler

Almanya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier “Onların her biri toplumumuzu zenginleştirdi. Onların her biri Almanya'nın bir parçası! ”	8
Doğan Grubu Onursal Başkanı Aydın Doğan “Kökenlerine bağlı kalarak büyük işler başaranların ve onların evlatlarının destanı.”	10
Özcan Mutlu “Yürek parçalayıcı öyküler bunlar: Reddedilme ve dışlanmanın, cesaret ve umudun, mücadele ve olağanüstü başarıların öyküleri.”	13
<hr/>	
YOLA ÇIKMAK.....	23
Uğur Şahin “Bir ödev ne denli karmaşıkça, onu çözmekten o denli haz duyuyordum. Beni matematik etkiledi ve şekillendirdi.”	25
Özlem Türeci “Beni şaşırtan aydınlanma anım: bir şeyi anlar anlamaz, yeni sorular açılıyordu.”	33
Aygül Özkan “Önemli olan insanın nereden geldiği değil, nereye gitmek istediğidir.”	45
Belit Onay “İstanbul'a dönmek mi? Benim yurdum Goslar'dı!”	55
Dilek Gürsoy “Az şeye sahiptik. Ama yine de hiçbir eksikimiz yoktu.”	63
<hr/>	
YÜKSELİŞE GEÇMEK.....	73
Ali Güngörmüş “Pek çok şeye ulaştık. Ama çok daha ileride olabilirdik.”	75

Damla Hekimođlu

“İnsan atlamaya cesaret ederse, soğuk su sıcak olur.” 83

Mehmet G¼rcan Daimag¼ler

“Suskunluk yeminime sarsılmaz bir biçimde bağlı kaldım. İki yıl boyunca.” 91

Meryam Schouler-Ocak

“Pek çok kişi hedefe ulaşmamda bana yardımcı oldu.

Buđun de ben, hedefe ulaşmaları için başkalarına yardımcı oluyorum.” 103

Tamer Erg¼n Yıkıcı

“Ben iki d¼nya arasında yaşıyorum ve bu sorun değil.” 113

ÖNE GEÇMEK..... 119**Nihat Öztürk**

“Korkmadan farklı olmak...

Benim çalışmalarımın merkez noktası bu olmalıydı.” 121

Ali Laçın

“Ben kendimi daha fazla engellememeye karar verdim.” 131

İsmail Ertug

“Kökenim benim için hiçbir zaman sorun olmadı.” 139

Özden Terli

“Hemen o ğun sattım motosikletimi ve kendime bir elektrikli

y¼k bisikleti aldım.” 147

Duygu Bolat

“Karate kendini aşmana yardımcı olur.” 157

Serap G¼ler

“Babalarımızın ve annelerimizin hikâyesini anlatmak

boynumuzun borcudur.” 167

DİRENMEK..... 175**Yasemin Karakařođlu**

“Diđerlerini öfkelen diren şuydu: Ben eziklik yazgısını kabullenmiyordum.” 177

Serap Ocak

“Sadece bir sokak ayırıyordu bizi, ama o sokak bir duvar gibiydi.” 187

Ekin Deligöz

“Düğünlerde kimse benimle dans etmiyordu. Ben oraya ait değildim.” 193

Kader Gümüř

“Almanya’daki çocukluğum ve gençliğim tam bir kâbustu.” 201

Mehmet Dilek

“Yolum uzun ve taşlıydı.” 209

VARMAK..... 215**Mustafa Akça**

“Futbol maçları zaman zaman sağlam kavgalarla bitiyordu.” 217

Ali Aslan

“Almanya İçişleri Bakanlığı koridorlarında nadir görülen bir türe mensuptum.” 227

Sina Afra

“İki hanımefendi biraz evvel benim üzerimden bir iddiaya tutuşmuştu.” 235

Defne Şahin

“New York’ta, Berlin’de ne kadar kalıplarla düşündüğümü fark ettim.” 241

C. Bülent Bilâloğlu

“Karım ve ben, biz birer *multiple religious citizen of the global village*’iz..... 249

Bilkay Öney

“Çocukken diğer çocuklardan hep daha mazbut, daha dürüst ve daha çalışkan olmalıydım ve bu bana çok yorucu gelirdi.” 259

Türk ve Federal Alman Hükümetleri Arasındaki 30 Ekim 1961 Tarihli Anlaşma .. 267

Meraklısı için sözlük 272

Hakkında..... 278

“Onların her biri toplumumuzu zenginleştirdi. Onların her biri Almanya’nın bir parçası!”

A lmanya Federal Cumhuriyeti ve Türkiye’nin, Türkiye’den işgücü gönderilmesini düzenleyen kısa bir dokümanı imzalamasından bu yana altmış yıl geçti. 30 Ekim 1961 tarihli bu işgücü anlaşmasının ülkemizi değiştireceğinden o zamanlar hemen herkes habersizdi. Misafir işçi olarak adlandırılan kadın ve erkeklerin çoğu Almanya’da kaldı. Onlar meslektaşlarımız, komşularımız, dostlarımız oldular ve pek çoğu Alman vatandaşlığında karar kıldı.

Onların her biri Almanya Federal Cumhuriyeti tarihinin bir parçası oldu.

Onların her biri ülkemizin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki ekonomik kalkınmasına ve refahına katkıda bulundu. Onların her biri toplumumuzu zenginleştirdi ve bugün de hâlâ zenginleştirmeye devam ediyor. Onların her biri Almanya’nın bir parçası! Onların her biri bize ait!

Yine de önceden olduğu gibi bugün de sorunlar var; gizli bir ayrımcılıktan açık bir ırkçılığa kadar uzanan sorunlar. Nefret ve kışkırtma karşısında yürüttüğümüz ortak mücadeleden taviz veremeyiz. Çoğulculuk ve çeşitlilik, açık, özgürlükçü ve demokratik bir toplumun ana unsurlarıdır ve öyle kalmaya devam edecektir.

Bu kitabın 1961’den bu yana Türkiye’den bize gelen tüm insanları, onların çocuklarını ve torunlarını ve yaşam başarılarını takdir etmesi benim için daha da memnuniyet verici. Burada sunulan biyografiler ve

hikâyeler tamamen kişisel bakış ve kavrayışlarıyla bize bu insanların hangi sorunlarla ve zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ve hâlâ da sıkça kalmaya devam ettiklerini gösteriyor. Ama aynı zamanda fırsatların ve başarıların varlığını da...

Ancak bu portreler her şeyden önce pek çok Türkiye kökenli insanın ülkemizde nasıl önemli bir rol oynadığına tanıklık ediyor; ister siyasette, ekonomide ve kültürde, ister üniversitelerde, bilimde ve araştırmada, ister medyada, sporda veya gönüllü işlerde olsun. İlk “misafir işçiler” kuşağının çocukları, torunları ve torun çocukları kararlı ve isteklidir: Sözgelimi, “Bu toplumun şekillendirilmesinde aktif olmak, onu değiştirmek ve hatalarımızdan ders çıkarmamıza katkıda bulunmak istiyorum” diyor Federal Meclis Üyesi Ekin Deligöz.

Bu kitaptaki öyküler, herkesin hayallerine ulaşabileceği ve toplumumuzun bundan yararlanabileceği konusunda harikulade örnekler oluşturuyor. Bu nedenle Mercator Vakfı'na bu kitap girişimi için teşekkür ederim.

Tüm okurlara keyifli ve sürükleyici bir okuma süreci dilerim!

Almanya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı
Frank-Walter Steinmeier
Berlin, Haziran 2021

“Kökenlerine bağlı kalarak büyük işler başaranların ve onların evlatlarının destanı.”

Türkiye ile Almanya arasında çok özel, tarihin derinliklerinden gelen insani ilişkiler ve ekonomik bağlarla güçlenen bir ilişki var. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan bu dostluk ve ilişkiler ağı, Cumhuriyetimizin kurulmasından sonra özellikle sivil alanda büyük bir ivme kazandı.

1933'te Nazilerin iktidara gelmesi Almanya için bir felakete yol açınca, artık ülkelerinde yaşama şansı kalmayan iki bine yakın Alman bilim insanı ve sanatçısına Türkiye kucak açtı. Bu değerli kişiler Atatürk'ün bilim, eğitim ve şehirleşme alanlarındaki reformlarına önemli katkılarda bulundular, Türkiye'nin özellikle tıp ve hukuk alanlarındaki akademik gelişimine hizmet ettiler.

1960'larda ise bugünün gerçeklerini açıklayan yepyeni bir değişime tanık olundu. İki ülke arasında imzalanan “Misafir İşçi” anlaşmasıyla, özellikle Alman sanayiinin çok ihtiyaç duyduğu işgücünün sağlanması için Anadolu'nun hemen her köşesinden vatandaşımız Almanya'ya gitti. Alman tren istasyonları bu ülkeye giden ve onları karşılayan Türklerin buluşma yeri haline geldi. Sirkeci'den kalkan ve Münih garına varan bu trenler sadece işçileri değil, bambaşka bir kültürü de Almanya'ya taşıdı. Hiç kuşkusuz çoğu geçici olarak gittiğini düşünen bu insanlarımız zamanla yeni ülkelerinde kalıcı oldular.

Kelkit'ten ve köylerinden birçok genç de dilini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini hiç bilmeden Almanya'ya gidenler arasındaydı. Akdağ kö-

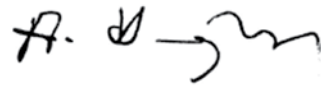
yünden hemşerim olan inşaat ustası Hasan Mutlu da bunlar arasındaydı. Hasan Mutlu'ya küçük torunu Özcan Mutlu'nun Almanya'da bir gün milletvekili olacağını söyleselerdi, herhalde "Hayal görüyorsun" deyip gülerdi.

Bugün Almanya'da yaşayan üç milyonu aşkın Türkiye kökenli vatandaşımız, iki ülke arasındaki dostluğun ve işbirliğinin temel taşlarını oluşturuyor, bilimden ekonomiye, sanattan siyasete Almanya'ya çok önemli katkılarda bulunuyor. Dr. Özlem Türeci ve Prof. Uğur Şahin şimdilerde sadece Almanya'nın ve Türkiye'nin değil tüm dünyanın tanıdığı bilim insanlarımız. Coronavirüs'e karşı geliştirdikleri aşı ve diğer bilimsel çalışmalarıyla dünyaya umut verdiler. Bu iki değerli bilim insanımıza Kasım 2021'de Aydın Doğan Ödülü'nü vermiş olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Şahsen benim ve Doğan Grubu'nun Almanya'yla çok yoğun ilişkilermiz oldu. Medya yaşamımda sahibi olduğum gazeteler ve televizyon kanallarının yayınlarında Almanya'da yaşayan ve bu ülkede artık kalıcı hale gelen yurttaşlarımızın uyumunu teşvik etmeleri gerektiği fikrini hep savundum. 2009'da Alman hükümeti bu çalışmalarım dolayısıyla bana "Üstün Hizmet Madalyası" verdi. Federal Almanya'nın önceki şansölyesi Angela Merkel'le entegrasyon konularını çok konuştuk. Bu, kendisinin de öncelikli hedeflerinden biriydi. Almanya Uyum Vakfı'nın üyesi olarak göçmen gençlerin uyumu ve eğitimi için önemli projeler gerçekleştirdik. Çalışmalarımızın hız kesmeden devamını diliyorum.

Bu kitap, Almanya hakkında hiçbir şey bilmeden, Anadolu'daki güzel köylerini ve yakınlarını artlarında bırakarak bu yolculuğa çıkanları anlatıyor. Doğdukları ülkeyi hiç unutmadan Almanya'yı yeni vatan haline getiren ve yetiştirdikleri evlatlarıyla iki ülkeye de zenginlik katanların kitabı. Her iki ülke de, kiminin ismi bile bilinmeyen bu kişilere çok şey borçlu.

Bu yüzden sevgili Özcan'ın, 27 başarı hikâyesini anlattığı bu değerli kitabın Türkçe yayınlanıp okurlara ulaştırılmasını gönülden destekledim.

Doğan Grubu Onursal Başkanı
Aydın Doğan
İstanbul, Aralık 2021

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

“Yürek parçalayıcı öyküler bunlar: Reddedilme ve dışlanmanın, cesaret ve umudun, mücadele ve olağanüstü başarıların öyküleri.”

Her şey nasıl başladı? Pek çok şey neden böylesine çetindi? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın imzalanmasından 60 yıl sonra yine de niye Happy End ile bitti: Misafir işçilerin çocukları ve torunları sayısız kez bu ülkede başarıya ulaştı; büyük bir gururla onların başarılarına bakıyoruz.

Biz işgücü çağırdık ama insanlar geldi.”

Yazar Max Frisch kadın ve erkeklerden oluşan misafir işçilerin durumunu ve onların genç Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki yazgılarını sıkça alıntılanan bu isabetli sözlerle özetliyordu. İlk misafir işçiler öncüydü. Savaş sonrası yıllarda Almanya'yı biçimlendirenler onlardır. Elllerinde tahta bir bavulla ve tek kelime Almanca bilmeden önce Münih merkez istasyonuna geldiler, pek çoğunun Almanya'da yaşlanacağını ve bir gün torunlarının ve onların çocuklarının ilk başta onlara böylesine yabancı gelen bir ülkede büyüyeceğini o esnada bilmiyorlardı.

Her şey Bonn'da atılan bir imzayla başladı. Almanya Federal Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti 30 Ekim 1961'de bir işgücü anlaşmasına imza attılar. Herhangi bir iş sözleşmesinden çok daha kısa olan bu iki sayfalık dokümanda Almanya Dışişleri Bakanlığı, Türk Büyükelçiliği ile

birlikte Türkiye'den Almanya'ya işgücü gönderilmesi sürecini düzenliyordu. Almanya'yı değiştirecek olan tarihi bir gün. Lakin 60 yıl önce o pazartesi gününde yolculuğun nereye varacağını, Türkiye'de de Almanya'da da kimsenin bilmesi mümkün değildi.

50'li yılların başında Alman ekonomisi gümbür gümbür bir patlama yaşıyordu. Yeniden inşa süreci ve yükselişe geçen sanayi üretimi savaş sonrası Almanya'da işgücü ihtiyacını arttırmıştı: gerek madencilik ve tarımda, gerek yol ve köprü yapımında, gerekse de sanayi üretiminde. Almanya ve İtalya 1955 yılının sonunda ilk "misafir işçi anlaşmasını" imzaladı. Böylece ekonomik patlama döneminde artan işgücü ihtiyacını karşılamak üzere Almanya'ya önce İtalyan işçiler geldi.

Anlaşma daha sonraki yıllarda sayısı yüz binleri bulan kalıcı işçi göçünün başlangıcına işaret ediyordu. Almanya beş yıl sonra İspanya ve Yunanistan'la çifte bir anlaşma imzaladı. Berlin Duvarı'nın inşası nedeniyle Doğu Almanya'dan gelen işgücü durduğu için 30 Ekim 1961'de Türkiye'yle işgücü anlaşması yapıldı. Buna daha sonra Fas, Portekiz, Tunus ve Yugoslavya eklendi. Bu işgücü anlaşmalarıyla, gelen misafir işçiler sayesinde Alman ekonomik mucizesi harekete geçirilmiş oldu. Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın sonucunda 1961-1973 arasında Türkiye'den iki buçuk milyon kişi Almanya'da çalışmak üzere iş başvurusunda bulundu, bunların dörtte biri kabul edildi ve kabul edilenler Almanya'ya gitmek üzere İstanbul Sirkeci garından yola çıktılar. Başlangıçta iki yıllık oturma izniyle birlikte rotasyon prensibi geçerliydi, aileler ise Türkiye'de kalıyordu. Fakat bu kural ekonomi ve işveren açısından elverişsiz görüldü ve neticede 1964'te yürürlükten kaldırıldı. İşgücü anlaşması sayesinde Almanya'daki yabancı çalışan sayısı 1960'ta yaklaşık 280 bin iken 1973'te 2,6 milyon oldu. Aynı dönemde Türkiye'den gelen misafir işçilerin sayısı ise 850 bine kadar çıktı.

Eylül 1964'te Almanya'ya gelen bir milyonuncu misafir işçi Köln-Deutz tren istasyonunda düzinelerce gazeteci tarafından kutlamalarla karşılandı. Portekizli Armando Rodrigues de Sá Alman İşveren Dernekleri Konfederasyonu'nun (Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände/BDA) hesaplamalarına göre 1.000.000 numaralı misafir işçiydi. Ona ödül olarak bir buket karanfil, bir onur belgesi ve bir moped verildi. Bu iki kişilik araç bugün Bonn'daki Alman Müzesi'nde (Deutsches Museum Bonn) sergileniyor.

Gazeteci Heribert Prantl, *Süddeutsche Zeitung*'da yayımladığı bir makede Almanya'nın yakın tarihini anlatırken, "Bu misafir işçi anlaşmaları Avrupa'daki milyonlarca ailenin öyküsünü değiştirdi; gelenler hem öykülerin hem de tarihin yazılmasını sağladılar -yaşamöyküsü, devletlerin tarihi. Almanya'nın tarihini ve çehresini (ve tabii mutfağını!) değiştirdiler; hiç şüphesiz göç veren ülkelerin tarihini ve çehresini de. Almanya, bu sözcüğü beğenseniz de beğenmeseniz de artık çok kültürlü, çok dinli bir toplum haline geldi ve tabii kafası çok karışıktı" sözleriyle son derece isabetli betimleme yaptı.

Almanya'nın göç politikası 1955'teki ilk yabancı işgücü anlaşmasından bu yana, önce dönüş programlarının, sonra iltica göçü düzenlemesinin veya entegrasyonun teşvik edilmesine yönelik yaklaşımların merkezi bir rol oynadığı çeşitli evrelerden geçti. Böylelikle göç veren ülkeden göç alan ülke doğrultusunda gerçekleşen değişim yavaş yavaş kendini göstermeye başladı; her ne kadar bu durum yakın zamana dek kimileri tarafından politik olarak kabul edilmemiş ve bugün de hâlâ kabul edilmiyor olsa da...

70'li yılların başında ekonomi politikaları değişmeye başladı. Küresel petrol krizi ve kötüleşen ekonomi sonucunda Alman hükümeti 1973 sonbaharında işgücü alımını durdurdu. O zamanki misafir işçilerin çoğu Almanya'yı yavaş yavaş terk etmeye başladı. Özellikle de İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan gelen misafir işçiler ülkelerinin Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte kendi yurtlarına döndüler. Buna karşılık Türkiye'den gelen misafir işçilerin büyük bir bölümü Almanya'da kalmaya devam etti. Onlar 1973'te kaderlerini belirleyecek bir soruyla karşı karşıya kalmışlardı: Almanya'yı temelli terk etmek veya kalıp ailelerini de yanlarına almak. Böylece işgücü alımının yürürlükten kaldırılmasından birkaç hafta önce binlerce genç kadın çocuklarıyla birlikte Türkiye'den Almanya'ya, eşlerinin yanına geldi. Annem Yeter Mutlu da kardeşlerim Yüksel, Kezban ve benimle birlikte, soğuk bir kasım sabahında kasvetli Berlin'de onların arasındaydı. Annem güçlü ve mücadelecidir, ona her şeyi borçluyum ben. O kasım günü annem, Akdağ-Kelkit köyünde doğan beş yaşındaki küçük oğlunun günün birinde Almanya'da milletvekili olacağını aklının ucundan bile geçirmemiştir herhalde.

Türkiye'den gelen misafir işçilerin çoğu Almanya'da kaldı çünkü eski vatanlarındaki ekonomik ve sosyal koşullar elverişsiz olmaktan da

öteydi. Buna 1980 askeri darbesiyle siyasi nedenler de eklendi: Darbe 80'li yıllarda Türkiye'den birçok insanın iltica başvurusunda bulunarak Almanya'da kendine bir sığınak aramasına yol açtı. Almanya onların da çoğu için yeni bir vatan olacaktı, oysa o dönemin misafir işçileri bunun bilincine ancak 90'lı yılların sonuna doğru vardılar. Göç alan bir ülke olma realitesini kavramak ve kabullenmek içinse Alman toplumu ile siyasetinin çok daha fazla zamana ihtiyacı vardı.

Kalma kararı pek çok misafir işçi için onlarca yıl devam eden bir süreç oldu. İkinci kuşağın çocukları "bavul çocukları"ydı. Sembolik olarak sürekli bavulların üstünde oturuyorlardı. Ebeveynlerimiz her yıl şöyle diyordu bize: "Gelecek yıl temelli yurda döneceğiz." Ne var ki bu "gelecek yıl" hiç gelmiyordu. 1983 tarihli siyah-sarı koalisyonunun, yani siyahla temsil edilen CDU/CSU (Hıristiyan Birlik) ve sarıyla temsil edilen FDP (Hür Demokrat Parti) koalisyonunun "Geri Dönüşü Teşvik Yasası (Rückkehrförderungsgesetz)" ve bununla bağlantılı olarak o zamanki şansölye Helmut Kohl'un temel isteği doğrultusundaki geri dönüş ikramiyesi de Türk misafir işçilerinin kitleler halinde ülkelerine dönmeleri için yeterli olmadı.

60'lı ve 70'li yılların sonlarındaki televizyon kayıtları ve röportajlar güney Avrupa ve Türkiye'den gelen misafir işçilere yönelik başlangıçtaki coşku ve hayranlığın daha o zaman bile çabucak söndüğünü ve tersine dönüp reddetme sürecine girdiğini göstermektedir. Gündemde kısmen ırkçılığa kadar varan hınç ve dışlama vardı artık. Misafir işçilere hızla "Itaker", "Polacken" veya "Kanakanen" gibi üzüntü verici hakaretlerimiz isimler takılmaya başladı. Kendisi de bir "misafir işçi çocuğu" olan Feridun Zaimoğlu daha sonra bu aşağılayıcı kavramları kullanan *Kanak Sprak* başlıklı ilk yapıtıyla ünlenecek ve ödüllü bir yazar olacaktı.

Daha o zamanlarda da kışkırtıcı bir tutum içinde olan *Bild* gazetesi Köln'deki Ford fabrikasında yapılan greve tepki olarak Ağustos 1973'te şöyle yazıyordu: "Misafir işçiler, adlarına uygun biçimde davranmalıdır. Davranmayan bir misafir, kapı dışarı edilir!" Türk grevi diye de bilinen bu grev, türünün ilk örneği idi. Türk misafir işçiler ilk kez örgütleniyor ve işçi hakları için mücadele ediyordu. Misafir işçilerin durumu ve işyerlerindeki vaziyet genellikle acınasıydı.

Günter Wallraff *En Alttakiler (Ganz unten)* başyapıtında 80'li yıllarda Türk misafir işçilerinin yaşamları ve acılarını son derece etkileyici bir

Almanya Nasıl Vatan Oldu?

Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı

“Her biri toplumumuzu zenginleştirdi ve zenginleştirmeye devam ediyor. Bu kitaptaki hikâyeler bize bu insanların hangi sorunlarla ve zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ve kalmaya devam ettiklerini gösteriyor.”

Frank-Walter Steinmeier - *Almanya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı*

“Bu kitap, doğdukları ülkeyi hiç unutmadan, hakkında hiçbir şey bilmedikleri Almanya'yı yeni vatan haline getiren ve yetiştirdikleri evlatlarıyla iki ülkeye de zenginlik katanların kitabı. Her iki ülke de, kiminin ismi bile bilinmeyen bu kişilere çok şey borçlu.”

Aydın Doğan - *Doğan Grubu Onursal Başkanı*

Almanya'yı “yeni vatan” haline getiren Türkiyeliler...

Anne babaları 60 yıl önce bir maceraya atılarak Almanya'ya giden 27 Türkiyeli... Bir kısmı Almanya'da dünyaya gelen ve sürekli dışlanıp ötekileştirilse de Almanya'yı yeni vatan haline getirmeyi başaran bu “bavul çocukları”, yeni vatanlarından ışık saçıyorlar.

Aralarında dünyanın yüzünü güldüren BioNTech aşısının mucitleri Uğur Şahin ve Özlem Türeci'nin de olduğu bu değerler arasında, uluslararası çapta üne kavuşan kalp cerrahları, atletler, TV programcılar; profesörlükten Michelin yıldızlı restoran işletmeciliğine, milletvekilliğinden bakanlığa dek yükselip çeşitli alanlarda söz sahibi olan gizli kahramanlar var ve her biri, bir başarı hikâyesinin sembolü.

Özcan Mutlu, 1968'de Kelkit'te doğdu. 1990'da Alman vatandaşı oldu ve Yeşiller partisinden siyasete atıldı. Berlin'de, 1992-99 arasında Kreuzberg belediye meclisinde, 1999-2013 arasında milletvekili olarak eyalet meclisinde yer aldı. 2013-17 arasında 18. dönem federal milletvekilliği yaptı. 2019'da Türk-Alman Dostluk Federasyonu (Deutsch-Türkische-Freundschaftsföderation) Kybele Ödülü'nü kazanan Mutlu, 2020'de Almanya UNESCO komisyonu üyesi seçildi.

